

ІННОВАЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТА ФІНАНСОВІ МОЖЛИВОСТІ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

ЛАПКО О. О.

доктор економічних наук

КРАМАРЄВ Г. В.

Київ

Постановка проблеми. Зростаюча світова конкуренція за споживання обмежених сировинних ресурсів, а особливо – енергоресурсів, запаси яких постійно скорочуються, викликала необхідність пошуку нових моделей економічного розвитку, спроможних забезпечити зростання добробуту населення на засадах використання високопродуктивних технологій, інформатизації, інтелектуалізації діяльності, екологічності. Головними факторами розвитку сьогодні виступають генерування нових знань в процесі наукових досліджень та їхня комерціалізація у вигляді принципово нових продуктів, технологій, послуг, забезпечуючи структурні зміни в економіці на користь більш високих технологічних укладів. Це призводить до зростання техногенного навантаження на суспільство, що може спричинити шкоду у вигляді втрати матеріальних (природних) ресурсів, здоров'я людей, пошкодження їх життєвого середовища тощо.

У зв'язку з необхідністю запобігання негативних наслідків прискореного інноваційного розвитку економіки в 1992 році в Ріо-де-Жанейро відбулася Глобальна конференція ООН з довкілля та розвитку, яка прийняла Концепцію сталого розвитку в XXI столітті – так звану «Декларацію Ріо» [1], яку підписала й Україна. В той час, як більшість країн світу, що підписали цю Декларацію, досягли значних успіхів у визначенні правових та економічних механізмів реалізації Концепції сталого розвитку, в Україні проводяться лише поодинокі заходи, спрямовані на вирішення проблеми захисту довкілля. Зовсім не розроблені фінансово-економічні механізми реалізації загально визначених пріоритетів сталого інноваційного розвитку економіки. Це й обумовлює актуальність наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Модель інноваційного розвитку зародилась в 80-ті роки ХХ-го сторіччя, під час кризи 1973 року, викливаної трьохкратним зростанням цін на нафтові ресурси. За цей період теоретично вона значною мірою досліджена і зарубіжними, і вітчизняними вченими, – не вирішеними залишились практичні завдання щодо створення національних інноваційних систем, інноваційної інфраструктури та культури. В цей же період держави світу звертають увагу на необхідність запобігання екологічним загрозам (в 1972р. в Стокгольмі відбулася Конференція ООН по довкіллю, де були прийняті рекомендації для Генеральної Асамблеї ООН про створення Програми ООН щодо довкілля). Однак поштовхом для практичних дій та теоретичних узагальнень з

реалізації нових пріоритетів розвитку стала все ж таки Глобальна конференція ООН з довкілля та розвитку в Ріо-де-Жанейро, яка відбулась майже через 20 років. Серед дослідників концептуальних вимог сталого розвитку економіки та механізмів їх реалізації слід назвати таких зарубіжних і вітчизняних вчених, як Алан Бойл, Девід Фристоун, Ф. Вольф, Д. Вальтер, М.-К. Кордонир Сеггер, В. Куценко, Р. Перелет, М. Хвесик, Є. Хлобистов, В. Хартман, А.-М. Хельворссен. Втім, фінансові питання реалізації концепції майже не досліджені.

Виклад основного матеріалу. Нова модель економічного розвитку передбачає зміну самого поняття науково-технічного прогресу і економічного розвитку. Вона ґрунтується на зміні характеру світових економічних зв'язків, які перетворюються в складову частину всесвітнього процесу збереження і підтримки життя на Землі: його національний та міжнародний блоки постійно взаємодіють. Основні акценти в цій взаємодії переносяться на науково-технічну (розробка екологічно чистих технологій, пошук альтернативних джерел енергії, забезпечення людства чистою водою, повітрям, розробка нових технологій охорони здоров'я тощо), виробничу (забезпечення безвідходності виробництва, переробка сміття тощо) і фінансову сфери (пошук джерел фінансування заходів з охорони довкілля). Ці процеси вимагають всесвітнього обміну технологіями, в тому числі – інформаційними; створення спільної інфраструктури; обміну послугами, особливо інженерингового характеру; створення спільних організаційних та фінансових структур, спільних джерел фінансування тощо. Реалізація моделі сталого розвитку потребує нової фінансово-кредитної політики, ефективного стимулювання інновацій, розвитку наукомістких та скорочення природоексплуатуючих галузей – на макрорівні; зміни пріоритетів діяльності, корпоративної культури і відповідальності, активного залучення до виробництва дрібного та середнього приватного бізнесу – на мікрорівні.

Оскільки особливу роль при формуванні нових пріоритетів відіграють глобальні проблеми людства (наприклад, екологічні, природоохоронні, енергетичні, у сфері охорони здоров'я тощо), розв'язання яких має довгостроковий характер, потребує значних інвестиційних ресурсів і є неможливим без участі всіх країн світу, то особливого значення набуває обґрунтування джерел фінансування реалізації вищезазначених пріоритетів.

Незважаючи на масштабність необхідних обсягів коштів для фінансування сталого економічного зростання, вони можуть бути мобілізовані через зважену державну політику і інноваційні фінансові механізми. Стрімке зростання ринків капіталу, зростаюча орієнтація цих ринків на «зелені технології», еволюція ринків країн, що розвиваються в напрямку сучасних фінансо-

вих інструментів (мікрофінансування та фінансування в рамках Кіотського протоколу), а також створення фондів стимулювання «зеленого» (природоохоронного) розвитку, які було започатковано у відповідь на економічний спад останніх років, відкривають широкі можливості для необхідного фінансування глобальної структурної трансформації економіки у напрямі сталого розвитку. Однак ці потоки недостатньо великі, якщо порівнювати з необхідними обсягами коштів, які слід мобілізувати для якомога швидшого впровадження концепції сталого розвитку в глобальному масштабі. Для такої трансформації необхідні ресурси, що зосереджені в управлінні довгостроковими інвесторами, насамперед державними фінансовими інститутами, банками розвитку, фондами суверенного добробуту, а також деякими пенсійними фондами та страховими компаніями, чії зобов'язання не обмежуються короткостроковими орієнтирами.

На сьогодні не існує чіткого розуміння, скільки необхідно ресурсів для переорієнтації всієї економіки на шлях «зеленого» або сталого розвитку, проте існує консенсус, що ці обсяги дуже значні. За підрахунками UNEP (United Nations Environment Programme), заснованими на потребах в інвестиціях ключових секторів економіки для забезпечення сталого розвитку, необхідні інвестиції у обсязі від 1,05 до 2,59 трлн дол. США щорічно [2]. В середньому ці інвестиції становлять 2% глобального ВВП на рік впродовж 2010 – 2050 рр, і мають бути вкладені в ряд секторів економіки для створення нових технологій і управлінських рішень, а також «зеленої» інфраструктури. Передбачається, що для цих галузей мінімальні необхідні інвестиції складуть в 2011 – 2050 роках 1,3 трлн дол. США і будуть зростати у відповідності до збільшення світового ВВП.

Сектори фінансових і інвестиційних послуг сьогодні контролюють трильйони доларів США, тому вони мають стати джерелом фінансування програм із трансформації економіки за принципами сталого розвитку. Наприклад, в сектор поновлюваної енергії впродовж 2007 – 2010 рр. було інвестовано приватним сектором приблизно 627 млрд дол. США. Цей ринок збільшився втричі: з 46 млрд дол. США в 2004р. до 173 млрд дол. США в 2008р. на рік.

Норвезький пенсійний фонд Глобал, один з найбільших фондів суверенного добробуту у світі, інвестує кошти у широку номенклатуру компаній (всього більше 8400 компаній у світі). Цей пенсійний фонд інвестує пасивно, тобто не управляє компаніями, і володіє у середньому 1% акцій кожної компанії. Як універсальний власник, в останні роки фонд намагається бути впевненим, що якісне корпоративне управління, охорона довкілля і соціальні питання беруться до уваги у суб'єктів інвестування, що вони виконують етичні норми сталого розвитку. Свої опікунські обов'язки фонд розглядає через жорстке дотримання широко розповсюджених етичних цінностей. У сфері захисту навколишнього середовища норвезьке міністерство фінансів започаткувало нову інвестиційну програму для Фонду, яка фокусується на можливостях інвестування в екологічні проекти у сфері енергетики, яка не зашкоджує довкіллю, підвищення енергоефективнос-

ті, зменшення викидів CO₂ в атмосферу, в технології, що стосуються ефективного та економного використання води, утилізації сміття та відходів. Такі інвестиції мають чіткі фінансові завдання. Наприкінці 2009р. більш ніж 7 млрд норвезьких крон було інвестовано по цій програмі, що перевищило заплановані показники [3].

Тим не менш, державне фінансування необхідне для початкового поштовху у економічній трансформації на шляху до сталого розвитку. Важливість державної ролі у такому фінансуванні була продемонстрована у пакетах фіскального стимулювання, які були ініційовані країнами G-20 у відповідь на глобальну економічну кризу у 2008р. З порядку 3, 3 трлн дол. США, витрачених на проекти фіскального стимулювання, майже 16% (або 522 млрд дол. США) були направлені на стимулювання саме «зелених» галузей економіки. Ці інвестиції не обмежуються необхідністю короткострокової відповіді на виклики фінансової і економічної кризи, а навпаки ідеологічно були націлені на довгострокові ефекти і направлені на зміну економічної парадигми у майбутньому. Наприклад, впродовж 12-го 5-річного плану, який починається в 2011 р. китайський уряд планує інвестувати 468 млрд дол. США у «зелені» сектори економіки, порівняно з 211 млрд дол. США, які були про інвестовані в останні 5 років. Ці інвестиції будуть направлені на 3 сектори: переробка відходів і їхнє повторне використання, чисті технології і поновлювальна енергетика. Зважаючи на обсяги інвестицій, які Китай робить у індустрію захисту навколишнього середовища, експерти прогнозують зростання цього сектору в середньому на 15 – 20% на рік, а загальний оборот досягне 743 млрд дол. США впродовж наступних п'яти років (в 2010 р. він становив 166 млрд дол. США). Мультиплікативний ефект від цього зростання очікується у 8 – 10 разів більшим за аналогічні ефекти у інших галузях промисловості [4].

Крім описаних механізмів, фінансові інститути розвитку на міжнародному і національному рівнях відіграють важливу роль у переході до «зеленої» економіки. Ці інститути включають багатосторонні банки розвитку, такі як Світовий Банк і регіональні та субрегіональні банки розвитку, двосторонні агенції з допомоги у розвитку такі як KfW в Німеччині і Caisse des Depots і AFD у Франції, і національні банки розвитку такі як BNDES у Бразилії, DBSA у Південній Африканській Республіці, CDB у Китаї. В 2009 р., багатосторонні фінансові інститути розвитку витратили 168 млрд дол. США на допомогу у розвитку, в той час як національні банки розвитку і двосторонні агенції надали більше ніж 350 млрд дол. США в 2008 р.

Таким чином, прискорення процесів реалізації концепції сталого розвитку в Україні та розроблення механізмів їхнього фінансування надасть країні можливість залучення на цю мету міжнародного капіталу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищезазначене, слід визначити, що перехід вітчизняної економіки до нової моделі прискорить підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни за рахунок створення відповідного іміджу, при-

скорення структурних змін в економіці та темпів економічного зростання за рахунок нових можливостей залучення міжнародних інвестиційних ресурсів за умов виконання етичних норм сталого економічного розвитку. Останнє має велике значення для прискорення євроінтеграційних процесів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо довкілля та розвитку. Документ ООН від 14.06.1992 А/СJNF. 151/26/Rev. 1 (Vol. 1), с. 3 – 7 [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_455.

2. UNEP, 2011, Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication – A Synthesis for Policy Makers [Електронний ресурс].– Режим доступу: www.unep.org/greenconomy

3. **Barbier Edward.** Green Stimulus, Green Recovery and Global Imbalances // World Economics.– 2010.– №11 (2).– pp. 149 – 175.

4. Annual Report 2009. Beijing: China Development Bank Corporation, 2010.– p. 55.